

PEDAGOGICAL FUNDAMENTALS OF DEVELOPING STUDENTS 'CREATIVENESS

Jumazoda Malika

Lecturer at the Department of Interfaculty Pedagogy, Samarkand State University

Anastasia: The problem of knowing the essence of creation is complex and multifaceted. Philosophers, psychologists, and educators have worked on key aspects of the theoretical analysis of the concept of "creativity."

ТАЛАБАЛАРНИ ИЖОДКОРЛИК КОБИЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК АСОСЛАРИ

Jum'azoda Malika¹

¹Samarqand davlat Universiteti Fakeltetlararo pedagogika kafedrasini o'qituvchisi

Annatsiya: Ijodning mohiyatini bilish muammosi murakkab va serqirradir. Faylasuflar, psixologlar, o'qituvchilar "ijodkorlik" tushunchasini nazariy tahlil qilishning asosiy jihatlari ustida ishladilar.

Tor ma'noda ijodkorlik – bu sifat jihatdan yangi, ilgari bo'lmagan va ijtimoiy-tarixiy qadriyatga ega bo'lgan narsani yaratuvchi inson faoliyatidir. Kengroq va juda umumiy ma'noda, ijodkorlik yoki ijodiy faoliyat - bu hech bo'lmaganda faoliyat mavzusi uchun yangilari paydo bo'ladigan har qanday amaliy yoki nazariy inson faoliyati, bilim natijalari, qarorlar, harakat usullari, moddiy mahsulotlar. Asosiysi, yangi moddiy yoki ma'naviy qadriyatlarni yaratish jarayoni. Bundan tashqari, shaxsiy va motivatsion omil bu yerda etakchi bo'ladi.

Ijodkorlikning o'ziga xos baholash mezonlari, o'ziga xos qadriyatlar ko'lami, o'ziga xos psixofizik tuzilishi, shaxs rivojlanishidagi o'ziga xos sub'ektiv va ob'ektiv ahamiyati bor.

Ijodkorlikning mohiyatini tushunish shaxsning psixologik va fiziologik xususiyatlarini hisobga olishdan ajralmasdir. Ijodkorlik tushunchasi shaxsiy boshlanishini nazarda tutadi va birinchi navbatda inson faoliyatiga nisbatan qo'llaniladi.

Shaxsning asosiy xususiyatlaridan biri bu ijodkorlikdir. Ijodkorlik - bu shaxsning o'ziga xos tuzilishi bilan belgilanadigan va aqliy operatsiyalarning tezligi va aniqligi, mantiqiy fikrlash qobiliyatlari, og'zaki birikmalarning o'ziga xosligi, ijodiy fikrlash va tasavvur bilan tavsiflangan ijodkorlik uchun umumiy universal qobiliyatdir.

Muammoning pedagogik tomoni talaba shaxsining yuqori faolligiga asoslangan yangi mazmun, o'qitish shakllari va usullarini izlashni nazarda tutadi. Va bu to'g'ridan-to'g'ri tanlangan faoliyat turi uchun qobiliyatlarning mavjudligiga bog'liq. Ularning tabiatini, rivojlanish tamoyillarini bilish ular eng samarali rivojlanadigan sharoitlarni yaratishga imkon beradi. Ko'pgina tadqiqotlarda "ijodkorlik" tushunchasi "qobiliyat" tushunchasi bilan birgalikda ko'rib chiqiladi.

Bizning muammomiz nuqtai nazaridan, ob'ektiv yoki sub'ektiv yangi faoliyat mahsulotlarini yaratishga qaratilgan ijodkorlikning faoliyat tomonini o'rganish qiziqish uyg'otadi. Bundan tashqari, o'rganish maqsadlari uchun ijodiy harakatlarni amalga oshirish orqali sub'ektiv ravishda yangi narsalarni yaratish muhimdir. Shunday qilib, o'quv jarayonida ijodkorlik ostida, o'quvchining tasvirlangan va tartibga solinadigan operatsiyalar yoki harakatlar tizimi yordamida o'tkazilmaydigan ijodiy harakatlar orqali ob'ektiv va sub'ektiv ravishda yangi narsalarni yaratish qobiliyatini ko'rib chiqish mumkin.

Ijodkorlik jarayonida bilim va faoliyat usullarini egallash orqali o'quvchilar mustaqil ravishda bilim va ko'nikmalarni egallash ko'nikmasiga ega bo'ladilar. Ijodiy shaxsga ma'lum bo'lgan har qanday ma'lumot yetarlicha kuchli motivatsiya uchun yetarli bo'lmagandek tuyulganligi sababli, u yangi, mukammalroq tushuncha, mahorat, natijaga muhtoj. Shu ma'noda, o'rganishga bo'lgan qiziqishni, yangi narsalarni izlash faolligini, hatto ustun ehtiyojlari uzoq vaqtdan beri aniqlangan ijodiy shaxslar orasida ham tushuntirish

mumkin. Shu bilan birga, ijodiy shaxs faollashtirilgan ehtiyoj ta'sirida, hozirgi va oldingi bilim, ko'nikma va malakalar zaxirasidan foydalangan holda ishlay boshlaydi.

Qobiliyat rivojlanishining ikki darajasi mavjud: reproduktiv (yuqori mahorat); ijodiy (yangi narsa yaratish qobiliyati). Biz ijodiy darajani ijodiy qobiliyatlar kontekstida ko'rib chiqamiz, ular bilan bog'liq holda fanda jiddiy tafovutlar mavjud. Psixologik lug'atda ijodkorlik ijodkorlikni ta'minlovchi psixik xususiyatlar yig'indisi sifatida ta'riflanadi. Bu xususiyatlar nostandart fikrlash bilan ijodiy shaxsga xosdir. Bularga tasavvur, aqlning moslashuvchanligi, turli xil fikrlash, ijodkorlik motivatsiyasi va boshqa xususiyatlar kiradi.

Ijodiy qobiliyatlarning eng muhim manbalaridan biri motivatsiya muammosi, shaxsning motivatsion tuzilishidir. Ma'lumki, inson motivatsiyasi va xulq-atvorining integral ichki omili - bu ehtiyojlar, qiziqishlar, istaklar, orzular, ideallar va e'tiqodlarni o'zida mujassam etgan shaxsning yo'nalishi [4]. Ijodiy qobiliyatlarning motivatsiyasi (ijodkorlikka bo'lgan ehtiyoj) ijodiy shaxsning asosiy xususiyatlaridan biri bo'lib, unda ijodiy faoliyat mazmuni bilan bevosita bog'liq bo'lgan motivlar ustunlik qiladi.

Ijodiy shaxsning motivatsion xususiyatlari - bu ijodkorlik jarayonining o'ziga xos istagi, o'zini namoyon qilish, ijodiy faoliyat mazmuniga doimiy ishtiyoq.

Har qanday faoliyat juda murakkab va o'zaro bog'liq bo'lgan shakllanish bo'lib, u insonning deyarli barcha fazilatlarini, shu jumladan qobiliyatlarni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, uning tarkibiy qismlari doimiy o'zaro bog'liqlik va o'zgarishlarda bo'ladi, ayniqsa, agar u shaxs tomonidan moddiy yoki ma'naviy mahsulotni ijodiy o'zgartirishga qaratilgan bo'lsa.

Shu nuqtai nazardan qaraganda, faoliyat - bu shaxsning ma'lum bilim, ko'nikma va malakalar zaxirasi asosida atrofdagi voqelikni ijodiy o'zgartirish. Binobarin, ijodkorlik - bu faoliyat bo'lib, uning natijasida inson yangi, ijtimoiy ahamiyatga ega original asarlar yaratadi. Ijodiy faoliyatga bo'lgan ehtiyoj aniq yangi mahsulotga bo'lgan ijtimoiy ehtiyoj bilan belgilanadi. Aynan shu narsa ijodiy g'oya, konsepsiyaning paydo bo'lishiga olib keladi, yangi narsa yaratishda rag'batlantiruvchi kuch bo'lib xizmat qiladi.

"Ijodkorlik", "ijodkorlar" toifalarini o'rganish natijalari ushbu tushunchalarning mazmunini aniqlashtirish imkonini berdi. Ijodkorlik - o'quvchilarning intellektual faoliyatining eng mazmunli shakllaridan biri, eng xilma-xil ijodiy faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirishni ta'minlaydigan umumiy qobiliyat sifatida belgilanadi;

San'at va hunarmandchilikda ijodkorlik - bu shaxsning ijodiy faoliyatni amalga oshirish uchun muhim bo'lgan ijodiy harakatlarni amalga oshirish qobiliyati, bu quyidagi tarkibiy qismlarga asoslanadi: kognitiv (bilimning to'liqligi), motivatsion (ijobiy motivatsiya) va faollik. Ijodiy (san'at va hunarmandchilik).

Keling, o'rganishimiz doirasida ijodiy qobiliyatlarni aniqlaylik. Ijodkorlik - bu o'quvchilarning ijodiy harakatlarni amalga oshirish qobiliyatida namoyon bo'ladigan va faoliyatning muayyan mahsulotida amalga oshiriladigan qobiliyati. Shuni ta'kidlash kerakki, mahorat - bu to'liq ongli ravishda bajariladigan harakat qilish qobiliyati.

Ko'nikma odatda boshlang'ich bosqichda o'rganilgan bilim shaklida ifodalangan, talaba tomonidan tushuniladigan va o'zboshimchalik bilan takrorlanishi mumkin bo'lgan daraja bilan bog'liq. Ushbu bilimlardan amaliy foydalanishning keyingi jarayonida u ushbu qoida bilan tartibga solinadigan to'g'ri bajarilgan harakat shaklida harakat qiluvchi ba'zi operatsion xususiyatlarga ega bo'ladi [5].

Zamonaviy ilm-fan ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishdagi pedagogik vazifalarni (intellektual, estetik fazilatlarini rivojlantirish, ilmiy dunyoqarashni rivojlantirish, kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirish) juda keng talqin qiladi va ularni hal etish hali ham yetarli darajada rivojlanmagan. Ijodkorlik va ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishning yagona nazariyasi mavjud emas. Ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishning pedagogik jihatlari haqidagi savolni o'rganib, biz "shakllanish" tushunchasining mazmunini aniqlaymiz.

"Shakllanish" tushunchasini tor ma'noda ham, keng ma'noda ham ko'rib chiqish mumkin. Pedagogik adabiyotlarda "shakllanish" tushunchasi ko'pincha shaxsga nazoratsiz, tasodifiy ta'sirlarni bildirish uchun ishlatilgan. Zamonaviy fanda shakllanish deganda istisnosiz barcha omillar - ekologik, ijtimoiy, iqtisodiy, mafkuraviy, psixologik va boshqalar ta'siri ostida ijtimoiy mavjudot sifatida shaxsga aylanish jarayoni tushuniladi.

Falsafiy, psixologik-pedagogik talqinlarni tahlil qilish va "ijodkorlik", "ijodkorlar", "shakllantirish" kategoriyalarini aniqlab berish asosida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlari uchun badiiy hunarmandchilik

orqali "o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish" tushunchasini ko'rib chiqamiz. O'quvchilarning ijodiy faoliyatda o'z qobiliyatlarini namoyon etishiga imkon beradigan maqsadli faoliyat jarayonida.

Ushbu qoidalardan kelib chiqib, pedagogik jarayonda talabalarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish bo'yicha maqsadli ishlar ketma-ketligi ishlab chiqilgan:

1) ijodiy faoliyatda boshlang'ich yo'nalish, dekorativ-amaliy faoliyat jarayonida ijodiy namoyonlarni maqsadli ifodalash;

2) dekorativ-badiiy buyumlar (batik, ip grafikasi, kviling va boshqalar) yaratishda ijodiy harakatlar usullarini o'zlashtirish;

3) o'z badiiy kompozitsiyalarini yaratish.

Tadqiqot natijalari asosida N.A. Vetlugina, O.P. Radinova, O.V. Dybina, T.A. Tarasova ijodiy faoliyatda ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishning tarkibiy qismlarini aniqladi [1]:

1. Ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishning kognitiv komponenti badiiy hunarmandchilikda turli xalqlarning milliy madaniyati haqidagi bilimlarni kengaytirish bilan bog'liq. Olingan ma'lumotlarga asoslanib, o'quvchilarda bilim faolligi rivojlanadi, xalq amaliy san'atiga qiziqish, muayyan badiiy tasvirlarni idrok etish bilan bog'liq shaxsiy imtiyozlar paydo bo'ladi. Kognitiv bosqich tashabbuskorlik, mustaqillik va ijodiy improvizatsiya bilan uyg'unlashgan badiiy va amaliy san'atdagi bilim motivlari va faoliyatining barqaror tabiatida namoyon bo'ladi.

2. Ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishning motivatsion-faollik komponenti ishlab chiqarish faoliyatiga barqaror ichki ehtiyoj, ijodiy motivlarning uyg'unligi, badiiy hunarmandchilikda yuqori natijalarga erishish istagi sifatida tavsiflanadi. U ijodiy faoliyatga ijobiy munosabatni, o'z harakatlarini boshqarish qobiliyatini o'z ichiga oladi va o'quvchilarning folklorga bo'lgan qiziqishini, milliy an'analarni o'rganishga intilishini, takror ishlab chiqarilgan mahsulotlarga o'z bahosini berish qobiliyatini o'z ichiga oladi.

Tanlangan bosqich san'atning o'ziga xosligi, yorqinligi, hissiy yuqumliligi bilan bog'liq bo'lib, o'quvchining badiiy va hunarmandchilik vositalarida ifodalangan turli xil soyalarni uzatish bilan bog'liq muhim funksiyalardan birini anglashini anglatadi. Motivatsion-faollik bosqichi o'quvchining badiiy tasvirlar bilan shaxsiy muloqoti bilan ta'minlanadi, badiiy hunarmandchilik faoliyatining turli turlarida amalga oshiriladi; ushbu faoliyat jarayonida o'zini o'zi anglash. Faoliyatga hissiy jihatdan barqaror qiziqishda namoyon bo'ladi; o'z qobiliyatlariga ishonch, o'zini namoyon qilish istagi va ijodiy yutuqlar.

3. Transformativ komponent fantaziya qobiliyati, ijodiy vazifalarni mustaqil, original bajarishga moyillik, olingan bilim va ko'nikmalarni yangi vaziyatlarga o'tkazish qobiliyatidir. U turli xil dekorativ va amaliy faoliyat bilan ta'minlanadi va bu faoliyat mahsulotlarida o'zini namoyon qiladi.

Dekorativ-amaliy san'at (DPT) ijodiy faoliyatni rivojlantirish vositalaridan biridir. Eksperimental tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, san'at va hunarmandchilik moddiy muhitni o'zgartiruvchi, badiiy jihatdan o'zgartiradi. Har qanday san'at turi singari, u ikki tomonlama funktsiyani bajaradi.

Bir tomondan, u ma'naviy madaniyat tashuvchisi bo'lsa, ikkinchi tomondan, estetik didni, ijodiy tasavvurni, fantaziyaning rivojlantiradi, moddiy va ma'naviy faoliyatda zarur bo'lgan o'zlashtirilgan mehnat ko'nikmalarini rivojlantirishga imkon beradi. Talabalarni u bilan tanishtirish shaxsning tarixiy xotirasi, milliy o'zini o'zi anglash, ijodiy faollik kabi fazilatlarini shakllantiradi.

Ijodiy qobiliyatlarni shakllantirish muammosi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar va tahlillar quyidagilarga imkon berdi:

1) "ijodkorlik", "ijodiy qobiliyat", "o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish" tushunchalarining mazmunini oydinlashtirish;

2) o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishning yetakchi vositalaridan biri milliylik tamoyillariga asoslangan badiiy hunarmandchilik ekanligini aniqlash;

3) ijodiy qobiliyatlarni shakllantirish bosqichlarini va ularni ijodiy faoliyatda shakllantirish bo'yicha maqsadli ishlarning ketma-ketligini aniqlash;

4) badiiy hunarmandchilikning ahamiyatini ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishning muhim omili sifatida baholash.

Shunday qilib, badiiy hunarmandchilik talabalarni kasbiy tayyorlash jarayonida nazariy va maxsus fanlar uchun asos bo'lishi mumkin va ushbu faoliyatning muayyan mahsulotida amalga oshirish bilan ijodiy harakatlarni amalga oshirishga imkon beradi.

San'at va hunarmandchilikning pedagogik salohiyatidan pedagogik jarayonda foydalanish inson ongiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin, chunki u o'z mazmunida badiiy, kognitiv va mehnat tamoyillarini birlashtiradi va talabalarning turli ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishning muhim vositasi sifatida qaralishi mumkin. , ularning ko'p qirrali rivojlanishiga hissa qo'shadi [3].

Adabiyot

1. Dybina O.V. Narsalar dunyosi bolalar ijodiyotini rivojlantirish vositasi sifatida // Ijtimoiy rivojlanish nazariyasi va amaliyoti. - 2014. - No 2. - B. 157–159.
2. Klochkova G.M. Ijodiy ta'lim muhitini modellashtirish bo'lajak bakalavrlar ijodi texnologiyasini yaratishning zarur sharti sifatida // "Psixoterapiya xabarnomasi" ilmiy-amaliy jurnali 34-son (39). - Sankt-Peterburg: VCEiRM im. Nikiforova Rossiya EMERCOM, 2010. - 152 p. (S. 82–88).
3. Lednev V.S. Ta'lim mazmuni: mohiyati, tuzilishi, istiqbollari. - 2-nashr. - M.: Oliy maktab, 2001. - S. 305. Molotova V.N. Dekorativ-amaliy san'at: darslik. - M.: Forum, 2007. - S. 272.
4. Luk A.N. Fikrlash va ijodkorlik. - M.: Politizdat, 1976. - C. 144.
5. Tseneva M.A. Badiiy hunarmandchilik orqali pedagogik ta'lim yo'nalishi talabalarining ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish modeli // Fundamental tadqiqotlar. - 2014. - No 9–4. - S. 877-881.